

УДК 787.79 (477)

Ірина Дружга-Різник

БАНДУРНА ТВОРЧІСТЬ ЕМІГРАЦІЙНИХ КОМПОЗИТОРІВ

У статті розкривається життєвий і творчий шлях сучасних українських еміграційних композиторів, які створюють концертний репертуар для бандури, водночас розвиваючи бандурне виконавство – Ю. Олійник, В. Мішалов, Ю. Фединський, аналізується їх музично-громадська діяльність. Юрій Олійник працює у жанрах інструментальної та вокальної музики, Віктор Мішалов – автор композицій для бандури-соло, ансамблів малих форм та обробки народних пісень, Юрій Фединський у своєму доробку має твори для сучасної бандури соло та ряд композицій під впливом експериментальних творів Штокалка.

Ключові слова: бандура, еміграційний композитор, Ю. Олійник, В. Мішалов, Ю. Фединський.

Вагому роль у світовому утвердженні української національної культури відіграє музична творчість еміграційних композиторів. Композиторські надбання української діаспори досліджувалися в працях численних авторів, зокрема А. Мухи [5], В. Дутчак [2], Г. Карась [4] та інших. Яскравим прикладом митця, який на чужині творить українську культуру є особистість Юрія Олійника, в якій органічно поєднався талант композитора, піаніста, педагога, музикознавця. Кожний прояв цього таланту спрямований на утвердження іміджу української музики у контексті світової культури.

Народився Юрій Олійник 1 грудня 1931 року в Тернополі в родині відомого громадського діяча Олексі Олійника. Першою його вчителькою була Ірина Крих – видатна українська піаністка і педагог. В 1944 році, родина Олійників була змушена емігрувати. Перебуваючи в таборі для переселенців у Німеччині, Юрій Олійник навчався у відомого піаніста і педагога Романа Савицького. Згодом, у Баварії його вчителем був Франц Вагнер.

У 1950 році Олійники переїхали до США, де Юрій продовжив свою музичну освіту. У 1956 році він закінчив фортепіанний відділ Клівлендського музичного інституту (США, клас Артура Лессера), здобув ступінь бакалавра, а в 1959 році — відділ музикології в Кейс Резерв Університеті, де отримав ступінь магістра. Свою педагогічну діяльність Ю. Олійник здійснював у Клівлендській школі «Сеттлмент» (1956–59), Музичній консерваторії Сан-Франциско (1960–67), Каліфорнійському Університеті Сакраменто (1985–87, 1990–93) [6].

Як композитор, Юрій Олійник працює у жанрах інструментальної та вокальної музики. Творча співпраця з відомою бандуристкою, заслуженою артисткою України Ольгою Герасименко-Олійник спрямувала творчу ініціативу композитора на створення багатьох оригінальних композицій для бандури. Прем'єра його першого *Американського* концерту для бандури з оркестром відбулася зі «С'єрра» – симфонічним оркестром у грудні 1992 року в Каліфорнії. Протягом травня – червня 1995 року його музика лунала на фестивалі «Віртуози» у Львові. Серед творів був також новий на той час *Другий концерт* для бандури з оркестром, присвячений дружині Олі. Американська прем'єра того твору відбулася в жовтні 1995 року в

Сакраменто з «Камелія» – симфонічним оркестром і отримала визнання як публіки, так і критиків. Цей концерт був виконаний також у Голівуді симфонічним оркестром «Вест Голівуд» із солісткою Олею Герасименко в 2004 році. В 1996 маестро Звонимир Гачко, керівник симфонічного оркестру «Сакраменто», замовляє новий концерт для бандури з оркестром.

У лютому 1997 року прем'єра *Четвертого концерта* для бандури з оркестром відбулась в Одесі. Його американська прем'єра прозвучала в березні 1998 року в Каліфорнії – з Одеським філармонічним симфонічним оркестром та солісткою бандуристкою Олею Герасименко. 19 жовтня 1999 року *«Трипільський» концерт* був виконаний на сцені столичної опери у виконанні симфонічного оркестру оперної студії Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.

У 1999 році три бандурні концерти Юрія Олійника записано на компакт-диск фірмою *YVO Productions* з тою ж солісткою. Це був перший історичний запис бандурних концертів з симфонічним оркестром. П'ятий *концерт* для бандури, хору та оркестру *Тисячолітній* (2007, солістка – Ольга Герасименко), і *Шостий концерт* для 2-х бандур з оркестром *Антифонний* (2012, солісти – Тарас Лазуркевич і Олег Созанський) було виконано й записано у Львові під орудою Юрія Луціва.

У листопаді 2000 року відбулася прем'єра *Фортепіанного концерта* у Львові з п'яністкою Оксаною Рапітою (диригент – лауреат Шевченківської премії, народний артист України проф. Юрій Луців). Цей концерт записано на компакт-диску з тою ж солісткою та видано американською фірмою *CRS Artists* в 2005 році.

У 2001 році чотири концерти для бандури з симфонічним оркестром були опубліковані видавництвом *TeРус* у Львові. У вересні 2003 року, Третій *Екзотичний* концерт для бандури та оркестру виконано у світовій прем'єрі з великим успіхом в м. Сакраменто (Каліфорнія). Оксана Герасименко, якій цей твір присвячений, була солісткою з оркестром *Камелія* під орудою Юджіна Кастільйо. У квітні 2006 року цей концерт виконав *Державний Філіппінський Симфонічний Оркестр* у Манілі, Філіппіни, з тою ж солісткою і диригентом. У жовтні 2010 року Філармонічний оркестр м. Сакраменто, Каліфорнія, виконав Четвертий концерт для бандури з оркестром *Трипільський* (солістка Ольга Герасименко-Олійник, диригент – Майкл Морган).

Зараз подружжя Олійників представляють Україну та її історію, культуру і мистецтво у серії концертів-лекцій в публічних школах, університетах, музеях, коледжах. Юрій працює професором *Американ Рівер* коледжу в місті Сакраменто – адміністративній столиці штату Каліфорнія (викладає курси теорії музики та введення в музику), а також має приватну музичну студію по класу фортепіано. Крім творчої та педагогічної праці, Юрій веде активну громадську діяльність. Він є одним із засновників Товариства збереження української спадщини Північної Каліфорнії та Українського академічного товариства Каліфорнії, а також є членом Історичного радного комітету при Каліфорнійському департаменті освіти.

У 1999 році за особистий внесок у українську культуру і популяризацію української музики у світі Юрій Олійник був нагороджений Почесною грамотою Кабінету міністрів України, а у 2008 році за вагомий внесок та популяризацію історичних та сучасних надбань України у світі був відзначений орденом «За заслуги»

III ступеня. У 2011 році був нагороджений Почесною Відзнакою III ступеня Міністерства закордонних справ України за значний особистий внесок у збереження і розвиток українського музичного мистецтва, зміцнення українсько-американських відносин, утвердження позитивного іміджу України у світі та з нагоди 80-річчя від дня народження.

За ініціативи композитора проводяться лекційні курси з історії української культури в школах, коледжах, університетах. Ю. Олійник є активним громадським діячем, очолює Товариство Збереження Української Спадщини Північної Каліфорнії. У 1983 році він офіційно зареєстрував товариство і був його головою протягом перших п'яти років. Згодом був знову обраний головою товариства і виконує ці обов'язки останні 14 років. Організація розпочиналась, коли в Сакраменто було менше сотні українців. Члени товариства переважно належать до місцевої української греко-католицької церкви святого Андрія Первозванного. Невелика, хоча й активна парафія церкви постійно організовує святкові заходи та пропагує українську культуру в американському середовищі. За словами Юрія Олійника «в нас, українців, є унікальний музичний інструмент, якого не має жодна інша нація. Наразі бандурне мистецтво не має належної уваги і підтримки на державному, і навіть на академічному рівні. Є дуже мало людей, які переконані, що ми можемо довести нашу бандуру до світового рівня. Одним словом, ми ще не позбулися почуття меншовартості. В мене склалися сприятливі умови для писання бандурної музики. Я живу в родині Василя Явтуховича Герасименка – творця новітніх концертних бандур і винахідника нової системи перемикачів; людини, яка ніколи не перестає думати над способами вдосконалення бандури... Я тішуся, що є вже багато композиторів, які пишуть сольні або й ансамблеві твори для бандури, і наш національний інструмент крок за кроком рухається вперед. Одначе, увагу світових диригентів і музикологів бандура привертає лише тоді, коли виходить поза межі народної і сольної літератури.

Є світові або американські диригенти, які вже мали певний досвід роботи з бандурою. Серед них – Юджін Кастільйо, Майкл Морган, Нен Вашбурн, Генк Кінг, Гобарт Ерл і Звонимир Гачко. Між українськими диригентами це – Юрій Луців і Сергій Бурко. Є ще поодинокі музиканти в Україні, які продиригували бандурний Концерт Миколи Дремлюги, і може ще якісь концерти, про які я не знаю. Я вірю, що це є дорога до світової музики і світової публіки» [9]. Творчість Юрія Олійника має багато нових прихильників і виконавців як в Україні так і за її межами.

Відомий на сьогодні представник сучасних композиторів української діаспори і водночас виконавцем власних творів є бандурист Віктор Мішалов. Народився 4 квітня 1960 року в Сідней, (Австралія). Вчився композиції у Сіднейському університеті у класі Вінсона Еванса, в Петера Скулпхорпе та у Мирослава Скорика в Україні. На сьогодні пише мало, бо немає виконавців, тому сам багато концертує по світу, пропагуючи український національний інструмент. Зробив багато обробок народних мелодій пісень і танців, естрадних мелодій. Ним написано ряд сольних інструментальних творів для бандури: «Весняна пісня» (1977), «Українська рапсодія» (1981), «Кримська фантазія» (1983), 24 етюди для бандури харківського

типу (1984), «Карпатська рапсодія» (1988), «Різдвяна фантазія» (1991), «Бахчисарайський фонтан» (1998), Варіації на народні мелодії («Взяв би я бандуру», «Ой не ходи Грицю», «Waltzing Matilda», «Greensleeves», «Гайдук»), а також *Концерт для бандури в 3-х частинах* (1998). Як вже видно навіть з переліку творів, всі вони ґрунтуються на фольклорному матеріалі, передбачають вільну імпровізаційну форму викладу, розраховані на опанування традиційними давніми бандурними прийомами гри (арпеджіато, тремоло, тремоляndo, глісандо тощо).

Юрій Фединський – композитор, займається українською кобзарською традицією (співає традиційний кобзарський репертуар), майстер музичних інструментів, звукорежисер, активіст. Він народився в 1975 році у місті Північна Кароліна (США), батько англомовний американець із німецьким, ірландським корінням, мати українка. Мама мала фонотеку, де він знайшов повоєнний запис виступу капели українських бандуристів. Згодом він познайомився з людьми з цієї капели, зокрема, з Юліаном Китасти́м. Навчався гри на фортепіано у Генрі Доскій та на бандурі у Юліана Китастого. Юліан — головний нащадок тієї капели, він володів зінківським способом гри на старосвітській бандурі. Фединський два роки прожив у Нью-Йорку. Там він зрозумів, що у діаспорі не можливо бути професійним кобзарем, для цього треба працювати в Україні і у 1998 році зважився на важливий крок – після 23 років проживання у Америці переїхав України.

Після співпраці з ансамблем «Гайдамаки» Юрій організував ансамбль української старовинної музики «Хорей козацький», що зібрали музикантів – фольклористів, які не лише володіли сучасними інструментами, а й досліджували етнічну культуру. Серед них був Тарас Компаніченко, який спочатку був для Юрія наставником, а згодом став і колегою. У «Хорей козацький» вони вирішили працювати без електричних інструментів, хоча експерименти з матеріалом собі дозволяють. В проєкті музикантів – зробити капелу бандуристів з різних міст, які гратимуть на різних кобзарських інструментах: торбан, панська бандура, вересайська кобза, старосвітська бандура. Юрій Фединський знайшов своє місце в «Кобзар Гільдії» (*Kobzarskyj Цех*). Кобзарський Цех – це група культурної молоді, що зібралася навколо Георгія Ткаченка, який відновлює кобзарські традиції в Україні з кінця 70-х років ХХ століття. Після смерті Ткаченка кобзарський цех очолив Микола Будник, потім Микола Товкайло, тепер третє покоління його учнів все ще робить свої власні інструменти, виконуючи історичні епічні пісні. Робота кобзарського цеху тепер полягає не лише в реконструкції репертуару кобзарів, а й у відродженні традиційного інструментарію: панська бандура, торбан, вересайська кобза, кобзарська бандура, ліра, мамаївська кобза, та ін. Композиторська творчість Фединського на сьогодні невелика, але у своєму доробку він має: сучасні композиції для бандури соло, твори написані під впливом експериментальних творів Зіновія Штокалка, французького імпресіонізму та народних танцювальних ритмів, експериментальні композиції для тріо бандуристів [8].

Таким чином, надбання композиторів емігрантів є неоціненне, шкода, що динаміку розвитку забезпечують лише ентузіасти – представники старшого покоління. Проте, в останні роки, намітилась позитивна тенденція в рядах молодого покоління, які успішно вивчають специфіку інструменту, репертуар та ін. Все це в

майбутньому сприятиме збереженню національних традицій та вдосконаленню традиційних жанрів, їх модифікацію, пошук різних форм синтезу з інноваційними засадами сучасної академічної творчості. На сьогодні поєднання симфонізованої фольклорної інтонації з її первинним традиційним виявом сприяє художньому зростанню виконавців, активізує концертну практику, розширює межі співпраці українських бандуристів у світі.

Iryna Druzhga-Riznik. *The article reveals the life and career of the modern Ukrainian emigration of composers, creating a concert repertoire for bandura, contribute to the development of bandura playing – Y. Olijnyk, V. Mishalov, Y. Fedynskiy, analyzes their musical and social activities. In the creative personality of Y. Olijnyk organically combined the talents of composer, pianist, teacher and musicologist. He works in the genres of instrumental and vocal music, Victor Mishalov is the author of compositions for bandura solo, ensembles of small forms and arrangements of folk songs, Yuri Fedynskiy to its credit has pieces for a contemporary bandura solo and a number of compositions influenced by experimental works. Shtokalko.*

Significant role in the global consolidation of Ukrainian national culture plays a musical performance of talented composers. Ukrainian musical culture was creating not only during the twentieth century on our motherland, but also far, far away from it. If difficult social and cultural processes in Ukraine didn't allow getting to know and study scientifically the cultural processes in the diaspora, so modern development of our society correspond to it. Learning the history of Ukrainian's music has got for an object formulate the whole picture of Ukrainian and cultural space. In spite of this, it simply cannot be of full value without enormous acquisition to the flatness of the musical culture Ukrainian diaspora of the twentieth century. Music was, is and will be the biggest inspiration not only for composers, whom I am writing about in this article, but I consider music to be the greatest art in our life. The creators never limited to national frames, striking illustration of this – Ukrainian music, antique and modern one. Very important line in full value of definite culture is reception of the inner world of other nationalities, wide and success improvisation their pectoral and plot themes, some specific melos, finding in them something common, eternal and different. Yuriy Olijnyk is one of the representatives, who combines pianist talents, composer, teacher and musicologist. Every single display of his talent is directed to establishment images of the Ukrainian music in the context of the world culture. As a composer, Yirij Olijnyk works in the genres of instrumental and vocalic music. Creative cooperation with a famous bandura player, Merited Artist of Ukraine Olha Herasymenko-Olijnyk, directed composer's initiative to make a lot of different original compositions for bandura. These concerts had a great success and were performed with different symphony orchestra. As a musicologist, he studied the origins of Ukrainian culture, to understand all the cultural processes of Eastern Europe. Initiated by Yuriy Olijnyk were held lectures on the history of Ukrainian culture at schools, colleges and universities. In addition to creative and pedagogical work, Y. Olijnyk is an active public personality, who is also the head the Ukrainian Heritage Club of Northern California. One of the representatives of modern composers in Ukrainian diaspora and at the same time a performer of his own works, is a bandura player – Victor Mishalov. By the occupation, Mishalov is a musicologist. He gathers different kinds of materials in libraries and archives which connects with the history and performing on bandura, which were published in many countries, who knows and understands deeply the style of performance of famous bandura-players. Victor is a serious student of folklore-collector of Ukrainian songs.

In addition, he plays almost in all the instruments, such as torbana, tsutra, tsymbaly, gysli, volon, floyari, dydi, trembiti, sopilka, cosak pipe, syrma. The basic method of his school is creative heritage of Hnat Khotkevich. Mishalov knows and supports the work of the founder of Kyiv choir Vasyl Yemets, Leonid Haidamaka, Michael Kravchenko, Hrigoriy Kytastiy and lots of others. Victor produced some recording places. He has many concerts in different countries, but most of his time, Mr. Mishalov spends in Ukraine, where he organizes benefit concerts for the cultural Fund. His works are for bandura-solo, small forms ensembles and edited versions of folk songs. The Queen of Holland was impressed by his instrument and the manner of playing. She accepted our bandura-player in the Palace of Amsterdam, had a talk with him and finally bought two record disks of the performer. Unfortunately, nowadays he doesn't have enough time to create something new, but he always finds me time for the youngest generation. He has his own school in Sydney, to glorify Ukrainian national instrument – bandura. One more representative of new generation composers is Yuriy Fedynskyi. Yuriy repairs young Ukrainian musical instruments for playing like veresaiva kobza, Cossack bandura, landlord's bandura, lyre, mamaivska kobza, turban and psaltery. He tries to breathe new life into old traditions- dums and historical songs. Y. Fedynskyi made some composition for modern bandura-solo. He is fond of performing dumas. His own thought – Ukraine has to show Europe the real future. Because the unique form of folk creation – a ballad or they call it “duma” still exists in Ukraine. If to compare to Germany, who had lost it, our country survived in the cultural sphere. These musical compositions were created under the influence of Zinovij Shtokalko experimental works, French impressionism and folk dance rhythms. The experimental compositions for modern bandura trio. Therefore, for professional artists, who live abroad to promote Ukrainian art, rooted in the tradition of ethnic culture is the only way ethnic self-identification.

Key words: bandura, emigration composer, Y. Olijnyk, V. Mishalov, Y. Fedynskyi.

Література

1. Булат Т. Українська музична культура діаспори // *Українознавство: стан проблеми, перспективи розвитку* / матеріали першої міжнародної конференції *Роль вищих навчальних закладів (інституцій) у розвитку українознавства*. – К.: Київ. Ун-т, 1993. – С. 126-128.
2. Дутчак В. Пошук синтезу традицій і новацій української бандури в творчій діяльності Віктора Мішалова // *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць* – 2007. – Вип. 11. – С. 170–177.
3. Бенч О. Музичне мистецтво українського зарубіжжя в постатях // *Мистецтвознавчі записки*. – Вип. 15. – К.: Міленіум, 2009. – С. 16 -17.
4. Карась Г. Пам'ятки музичної культури західної діаспори: повернення в Україну та популяризація // *Вісн. Прикарп. ун-ту. Мистецтво*. – 2006. – Вип. 9. – С. 16-19.
5. Муха А. Композитори України та української діаспори: Довідник. – К.: Муз. Україна, 2004. – С. 220.
6. Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ). – 1999. – С. 431.
7. Рудницький А. *Про музику і музик..* – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1980. – 336 с.
8. Фединський Юрій [Електронний ресурс] / матеріал з газети Kyiv Post – A Word with Jurij Fedynskyj // Режим доступу до ресурсу: <https://www.kyivpost.com/guide/about-kyiv/a-word-with-jurij-fedynskyj-25050.html>
9. Юрій Олійник [Електронний ресурс] / Юрій Олійник // Режим доступу до ресурсу: <http://www.parafia.org.ua/person/olijnyk-yurij/>